

שו"ת הרשב"א ח"א סי' תיג

בחומס ובסגולה יועילו לדבר החס וכו' ואלו חזו הרבה. ואינו מן הנמנע שיהיה חזו¹⁰¹ אסור¹⁰² גם בדבורים כענין הקמיעין והדומה לה. ועל כן אמרו¹⁰³ אבי ורבה דרך כלל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי.

ואמנם כתב יתעלה בחורמו¹⁰⁴ תמים תהיה עם ה' אלהיך, ותמים הכתוב כאן פירושו אלאי כולל האזהרה וההנחיה, והיה שלל נשכח ונחש להבלי הגוים הקוסמים והמנחשים ואוכלי הדם כזונתם הרעה להמשיך להם שדים לא אלה¹⁰⁵ רק היות חס עם השם רואה לומר לך עמו בתמימות מלשון¹⁰⁶ ואני¹⁰⁷ בחומי הלכתי, והנביא שפשיט מזמיו ובעבודתו יהיה תמים לא יגע בו רע מלשון¹⁰⁸ שה תמים, הפך מה שיחשבו אותם הטועים, והוא אמרו¹⁰⁹ לאות כי הגוי האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוניים ואל קוסמים ששמו.

ואולם הנטחון נחלק לענינים לפי הזמנים ולפי האנשים. ודרך כלל לעולם נבטח כי נלך בטח בלכתנו בדרכי התורה השלמה והיא המצלת מן המקרים והסכנות הנסחרות כאמרו¹¹⁰ בשכך תשמור עליך וזה כוללת¹¹¹ פרשה¹¹² והיה אם שמוע תשמעו אל מצוית ופרשתם אם בתקוית תלכו. ולדקה תזיל ממות¹¹³ שלא מדעת בנם נסחר כמעשה בחו של רבי עקיבא ומעשה דשמואל ואכלט כמחזיק בשליה שבת¹¹⁴. ואם חל המקרה כחליים¹¹⁵ מותר להתעסק ברפואות ובלבד שיהא לבו לשמים ידע שאמתת הרפואה ממנו וידרשנו ולא שיכוין שהכל תלוי בקס הפלוי וברפואת האיש הרופא, והוא אמרו באסא¹¹⁶ גם¹¹⁷ בחלי לא דרש את ה' כי ברופאים. ומי שהשיגו החולי אינו סומך על הנס שלא לשאול ברופאים ולהתעסק בדברים המועילים בין בדברים הטבעיים בין בסגולות והוא אמרו¹¹⁸ ורפא ירפא ואמרו¹¹⁹ ז"ל¹²⁰ מכאן שנחנה רשות לרופא לרפאות, ואמרם נתנה רשות לומר שאין זה הפך מה שהזהירה התורה בהשגחה. ובגדר זה נכנסו כל דרכי הרפואות אפילו מה שמועיל בסגולה מן הסגולות בין בעצמים בין בדבורים וזה דרך הקמיעים בין קמיע של כתב בין קמיע של עיקרון, וכן כל מה שאמרו בשבת וחולין וסנהדרין ובעבודה זרה ובשאר המקומות שכתבנו למעלה, והוא שאמרו¹²¹ אבי ורבה כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. ולא עוד אלא שאסור להכנס בעניני הסכנות ולצטות על הנס, והוא אמרו¹²² שקיר נטוי מזכיר עון, ואמרו¹²³ כל הסומך על הנס אין עושין לו נס. ומותר לבטוח באדם והוא שלא יסור לבו מן השם, ואמרו¹²⁴ ארור הגבר אשר ינטח באדם ומה יסור לבו, אך לבטוח בשם ושיעשה לו תשועה ע"י האיש הפלוי מותר ומלוא.

וזה כולל כל עסקי בני האדם במלאכתם וזמלי האנשים השלמים ושוזייתיהם מרובות כמעשה דרכי חנינה בן דוסא עם הערוד¹²⁵ שאמרו¹²⁶ אינו לו לאדם שפגע בו ערוד ואין לו לערוד שפגע בו רבי חנינה בן דוסא, וכמעשה דרכי חנינה¹²⁷ שהיתה אשה מחזרת ליטול עפר מתחת רגליו לכשפים ואמר לו¹²⁸ שקולי אין עוד מלבדו כתיב¹²⁹ והקשו והא אמר מר למה נקראו שמן כשפים שמכחישים פמליא של מעלה והשיבו שאני רבי חנינה דנפישן וכוותיה. ואפילו החס' שחסידיים אין להם¹³⁰ רשות לעשות מלאכתן¹³¹ דרך הצטחון רק כדרכו של עולם שלא יאמר אדליק נרי צמים או ציין ואסמוך על הנס אע"פ שאמר במסכת תענית¹³² הוא החסיד לבטח ששגגה בערב שבת ושמה גבר יין במקום שמן ונעטרה אמר לה בתי אל תנטערי מי שאמר לשמן ודליק הוא יאמר ליין ודליק.

סוף התשובה

עוד¹⁸² יש לי מקום עיון בדברי הרב ז"ל שכתב¹⁸³ אמרו צפירוש¹⁸⁴ כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי רואה חזו כל מה שיגורו העיון הטבעי הוא מותר וחולמו אסור ע"כ. ואני שאל כמסתפק בדברי הרב ז"ל מהו הדבר שיקראהו הרב ז"ל שיגורו העיון הטבעי, אם מה שיגורו עיון חכמים שחזרו ספרים בטבע כאריסטו וגאלינוס וחזריהם שחזרו ספרים בטבע הקמים והמסעדים המועילים לפי עיונם, וכל מה שלא השיג עיונם הוא בכלל אסור דרכי האמורי, לפי שעיון חכמים אלו שהשתדלו בחכמת הטבע כולל כל מה שאפר להיות פעל¹⁸⁵ כל צעל טבע בטבעו, ואכל עיון חכמים אלו יפסק מאפשרות העיון הטבעי, זה באמת מה שלא יקבלו השכל, כי באמת הדברים הפועלים בסגולה אין פעולתם בפלג מהם אלא בטבע מסוגל רצוני לומר טבע לא ישיגו עיון החכמים ואולי אפילו החכם שחכמים לרוב העלם הטבע הוא מכלל המין האנושי מלד שהוא אדם, כסגולת האבן השואבת שהבדול קופץ עליה ויותר מזה מורגל ביוצרי היס באניות מוחצין מחט בתחית עץ קץ על פני המים ומראין לו האבן וישוט על פני המים עד שיפנה אל פני הסדן ושם ינוח ולא ישיג עיון טבע זה כל חכם שחכמים אלו של חכמת הטבע. ואם כן אף כל המינין בעלי הסגולות בטבע הם פועלים כמים והמסעדים ואין בהם משום דרכי האמורי ועוד אני שאל כמסתפק בדברי הרב ז"ל מה שאמרו אבי ורבה כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי¹⁸⁶ אמרו מה שיש בו משום רפואה לפי עיון החכמים האלה שחזרו ספרים בטבע בלבד וחולמו מה שהשיג עיונם אסור אם כן מה הוא שחשדו לנו אבי ורבה מקרא מלא דבר הכתוב¹⁸⁷ ורפא ירפא מכאן שנחנה רשות לרופאים לרפואת¹⁸⁸ ולמה הביאו בגמרא דברי אבי ורבה באותה שמועה שדברו בה בדברים שיש בהם משום דרכי האמורי. ובאמת יראה שהדבר מוכרע ממקומו שהם החירו לרפואה אפילו מה שלא יגורו העיון הטבעי של חכמים אלו, ושלמה עליו השלום שעשה ספר רפואות חס ליה לעשות דרכי האמורי, ומה שגמרו חזקיה והודו לו¹⁸⁹ אינו משום שהיה בו דרכי האמורי אלא שהחכם שחכמו

אמצע התשובה

ולפי שצאו דברים אלו בספרינו המקודשים לרבותינו החכמים ובהפך זה יראה מפשטי מקראי התורה מקראות מלאים שלמים¹⁹⁰ לא ימצא בך קוסם קסמים מעוני ומנחש ומכשף נלחם לבני למנוח הפתח ולפתח חרצות אלי¹⁹¹ ומחפש אני כמחפש צנרות ולא כמקיים צדאור וגורר גזרות ואולי אמלא קפת עולה¹⁹² למקצת המצובה הזאת ואם לא לכולה.

ואומר אני כי מחפש עליון היה בתחלת הנצירה להמציא בעולמו דברים להעמיד בריאות הנבראים, שאם יקרה המקרים כחליים ושאר הסבות יוצאו הנמצאים מגדר טבעם השלם יהיו אלו מוכנים להחזירם אל גדרם או להעמידם על בריאותם, ושם הכחות האלה בעצם הדברים הנמצאים בטבע מושג בעיון כמים והמסעדים הידועים לחכמי הרפואות או בטבע מסוגל לא ישיג אותו העיון. וכן הענין בעצמו בשאר הנמצאים שיש בכל אחד דבר מועיל או בטבע מושגי או בטבע מסוגל כמסמר הלזבד וכן של שועל ואבן תקומה. וכן תמשך הסגולה במים הידועים המחממים

חולין עז עניין: כל דבר שיש בו רפואה אין בו משום דרכי האמורי

